

OKAMURA

UMĚNÍ **PŘÍMÉ**
DEMOKRACIE

KAM DÁL, ČESKO?

TOMIO

Tomio Okamura
Jaroslav N. Večerníček

FRAGMENT

Umění přímé demokracie Kam dál, Česko?

také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz

Tomio Okamura, Jaroslav Novák Večerníček
Umění přímé demokracie – Kam dál, Česko? – e-kniha
Copyright © Fragment, 2013

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

OBSAH

Úvod	4
1) Žijeme ve skutečné demokracii?	9
2) Demokracie chybí občanům i v zahraničí	17
3) Proč nejsme demokracie?	19
4) Demokracie – to je vláda spravedlnosti	26
5) Stále více občanů Evropy chce přímou demokracii	30
6) Současné vlády jsou nelegitimní	34
7) Mýty o přímé demokracii	38
8) Proč jsou změny nutné?	50
9) Co to je a jak funguje přímá demokracie	53
10) Hlavní nástroje přímé demokracie – referenda	57
11) Odvolatelnost politiků – základ demokracie	61
12) Daně do rukou politikům nepatří!!!	77
13) Okem sociologa Petra Hampla	85
14) Pohled advokátky, exposlankyně a spoluautorky ústavy Hany Marvanové	92
15) A jak to vidí právník a poslanec Vít Bárta	96
16) Závěr	97
Návrh ústavy pro stát ve třetím tisíciletí Hanse Adama II.	98

ÚVOD

Všichni cítíme, že v naší zemi není něco v pořádku. Dvacet let všechno reformujeme a po dvaceti letech jsme stále na začátku. Ba naopak – stát je tak rozkradený, že je chudší než kostelní myš. Před dvaceti lety jsme měli nejen na důchody – ale stát vlastnil majetky za desetitisíce miliard, neměli jsme jednu korunu dluhu – naopak ostatní země dlužily nám.

Máme tisíc důvodů nevěřit politikům. Máme pocit, a oprávněný, že nejsme ve své zemi pány, že za nás vládnou jiní, že nás okrádají, že se nemůžeme dovolat spravedlnosti.

Problémem dneška je to, že téměř nikdo není za to, co dělá, odpovědný. Když politik promrhá miliony či miliardy, s nikým to nehne. Když politik či celá politická strana poruší své závazky vůči voličům a dělá opak toho, co voličům slíbili, není šance volat je k zodpovědnosti. Slova o příštích volbách jsou hodně vzdálená. Před volbami strany přijdou s novými, ještě blýskavějšími sliby. A lidská paměť je krátká.

Úřední orgány až příliš často šlapou po právech obyčejných občanů, kteří ve většině nemají absolutní šanci se zvůli byrokratické mašinérie bránit.

Novináři denně překrucují fakta, a to nejen z hlouposti, ale také na politickou objednávku, aniž by byla možnost je jakkoli za to stíhat, jakkoli jim v tom zabrání.

Policie a justice ve velmi mnoha případech nekoná, navzdory zcela viditelným důkazům o trestné činnosti, a naopak na to, že tu hrajeme hru na demokracii, až příliš často stíhají, a dokonce i odsuzují nevinné.

Zájem a práva občana už desetiletí nic neznamenaají – kdo nemá privilegované postavení nebo výjimečné schopnosti, nemá šanci v systému prorazit a obhájit svá zákonná práva. Základní příčinou naší bezmoci a zklamání je absolutní neodpovědnost těch, kdo o nás a za nás rozhodují.

Jakékoli výměny vlád nic na věci nezmění. Chyba není v konkrétní vládě nebo v konkrétním politikovi – ti všichni totiž dělají to, co jim systém dovolí, nebo dokonce to, k čemu je systém nutí. Jedinou cestou je od základu změnit principy fungování našeho státu.

Dát moc do rukou občanům.

Jediná cesta je změnit systém tak, aby politici byli zodpovědní a kontrolovatelní.

Jediná cesta je nastolení přímé demokracie.

Jediným řešením je nová ústava koncipovaná a odsouhlasená v referendu občany.

Co to je přímá demokracie?

Je to možnost v případě vůle občanů rozhodovat o veřejných věcech přímo:

- *Právo na iniciativu, tedy na vyvolání závazného referenda prostřednictvím petice*
- *Právo občanů na referendum*
- *Právo na odvolání kteréhokoli voleného zástupce občanů prostřednictvím petice a referenda.*

To je vlastně vše. A tady bychom knihu mohli ukončit. Bohužel právo na skutečnou demokracii je třeba ještě ve 21. století obhajovat. Tato kniha je ve své podstatě pokusem o zdůvodnění, proč skutečnou demokracii potřebujeme a proč není demokracií to, co se nám tu za demokracii vydává.

My občané máme a musíme mít právo svého politika přímo zvolit, kontrolovat a také ho přímo v referendu odvolat. Což je právo, které bylo obsaženo i v socialistické ústavě a které takzvaní demokratičtí politici potichu škrtli. Máme a musíme mít právo navrhnout v referendu zákon a špatný zákon v referendu také odmítnout. Což mimochodem bylo už v prvorepublikové ústavě, byť v okleštěné podobě – právo dát hlasovat o zákonu v referendu tu měla vláda. I tento princip strany v tichosti vymazaly.

Jenže dnes už lidé nechtějí vládu politických elit. Naopak, roste v nich zlost na desetiletí bezpráví, lumpáren pod tichým dohledem elit.

Máme před sebou dvě cesty – buď tuhle energii národa využijeme k pozitivním změnám a posílení demokracie, nebo přijde něčí volání po silné ruce.

Žádná nová politická strana nevyřeší naše problémy. Všechny politické strany a všichni politici se nakonec chovají stejně, což je dáno logikou jejich mocenského zápasu. Změnu může přinést jen naše odhodlání stát se občany, kterými zatím nejsme. Jen stálý tlak velkého množství občanů může přimět politiky, aby změnili zákony, vzdali se části jimi tak milované

moci, podrobili se vůli občanů, o nichž tvrdí, že je „jen“ zastupují, a přijali metody přímé demokracie, jako legitimní a uzákoněnou součást našeho politického systému.

(*PhDr. Milan Valach)

Největším nepřítelem demokracie jsou a budou elity přísáté na dnešní moc a na veřejné peníze. To, čeho se „demokratičtí“ politici nejvíce děsí, je demokracie.

Senátor Dientsbier ve své prostoduchosti svoje námitky shrnul v jediné myšlence, a to nepřekvapivě také prostoduché a upřímné: Není přece možné, aby voliči odvolávali politiky, protože dnes některé senátory zvolilo třeba jen deset procent voličů. Získat víc než deset procent pro jejich odvolání by bylo pak náramně jednoduché. A post mnoha senátorů by tak bylo možné velmi lehce ohrozit.

Ano, pane Dienstbier, ano, naše vrchnostenská elito:

ODVOLAT VÁS MUSÍ BÝT JEDNODUCHÉ, A TO PROTO, ABY I VÁM ZCELA JEDNODUŠE DOŠLO, ŽE V PARLAMENTU JSTE JEN Z VŮLE VOLIČŮ A JEN DO TÉ DOBY, DOKUD JIM BUDETE NASLOUCHAT.

TO, CO JE DĚSIVÉ PRO VÁS, TO JE NAOPAK RADOSTNÉ PRO VOLIČE.

V DEMOKRACII MÁ A MUSÍ MÍT PŘEDNOST VŮLE A RADOST OBČANA PŘED RADOSTÍ ELITNÍCH SYNKŮ NEBO KMOTROVSKÝCH CHRÁNĚNCŮ.

Pracujte pro občany ze všech sil, a pak se odvolání bát nemusíte. Vymýšlejte elitářské kraviny, ale pak si pro ně hledejte mezi občany podporu, jinak se odporoučíte. To je prostě demokracie. A pokud se vám to nelíbí, nabízíme vám demokratické řešení: dejte lidem hlasovat, zda chtějí vládu vašich elit, nebo vládu svoji – to znamená občany přímo kontrolovatelných zástupců.

Pokud v textu budeme hovořit o politicích, politických elitách, berte to jako zevšeobecnující výraz, pod kterým míníme ty, kdo ovlivňují a vedou a často manipulují veřejné dění – tedy nejen výkonné profesionální politiky, ale k těm elitám často patří dnes nikým nevolení, ale politiky delegovaní a ovlivňovaní vysocí státní úředníci, soudci, komentátoři televizí a velkých deníků, univerzitní učitelé a další. Tedy spíš „politické elity“ nebo „mocenské elity“.

V této knize se pokoušíme říct, co jsou základní principy demokracie a také proč jimi jsou – v čem jsou důležité a nezastupitelné a v čem mohou přinést

řešení či zlepšení. Poselství této knihy je pak shrnuto v následujícím **Manifestu přímé demokracie**. V něm, netradičně už na úvod, jsme si dovolili uvést závěry naší práce. Protože samozřejmě říci, co chceme, je pro pochození naší práce důležité stejně jako to, proč to chceme.

Dopředu předesíláme, že argumenty a fakta snesené v této knize vycházejí z desítek daleko erudovanějších studií, analýz, politologických a filozofických prací, jejichž autory v textu a na závěr uvádíme. Nejde jen o naši skromnost. Faktem prostě je, že přímá demokracie je fenomén, kterému se věnují občané, vědci a odborníci na celé planetě.

autoři

Manifest přímé demokracie

My, občané Čech, Moravy a Slezska,

žádáme skutečnou, přímou demokracii. Žádáme vládu zastupitelů přímo se zodpovídajících svým voličům a občanům.

Všichni lidé jsou sobě rovni a všichni mají nezcizitelná základní lidská práva. Patří mezi ně právo na osobní i politickou svobodu, na spravedlnost a na život ve spravedlivé společnosti.

Pokud vláda taková práva nenaplnuje a je jim překážkou, mají občané právo ji změnit a ustavit vládu novou, která bude mít pravomoc a odpovědnost založené na zásadách, které považují občané za nejvhodnější pro zajištění své bezpečnosti a svého štěstí.

Jestliže vlády a parlamenty vzešlé ze současného politického systému nejsou po dlouhá dvě desetiletí schopné účinně bránit nespravedlnostem, zlořádu, rozkrádání a ničení naší země, jestliže tento systém není schopen a ochoten chránit a bránit práva svých občanů, pak je povinností občanů nejen svrhnout takovou vládu, ale také změnit od základu nefunkční politický systém a obstarat nové strážce své budoucí bezpečnosti.

Žádáme proto všechny své politické zástupce, aby jednotně prosazovali a v obou komorách Parlamentu České republiky odhlasovali Zákon o referendu a v něm dali hlasovat o nové Ústavě České republiky, která bude deklarovat zásadní práva občanů České republiky.

Žádáme právo volit přímo prezidenta, starosty, hejtmany, poslance a senátory a právo v referendu navrhnout jejich odvolání tak, aby každý

zastupitel po celou dobu plnění svého mandátu cítil přímou odpovědnost svým voličům a občanům.

Žádáme právo občanů v referendu vybrané zákony odmítat nebo potvrzovat, aby zastupitelé už při jejich navrhování a schvalování mysleli na vůli a přání občanů.

Žádáme přímou volbu poslanců podle volebních okrsků a snížení jejich počtu na počet tradičních přirozených spádových okresů, aby občané mohli sledovat a kontrolovat práci svého konkrétního politika.

Žádáme oddělení moci zákonodárné a exekutivní, které ztěžuje politickou korupci a zneužívání politiky pro rozkrádání veřejného majetku.

Proto požadujeme, aby Parlament České republiky přijímal pouze zákony a vládu sestavoval přímo volený a občany odvolatelný prezident.

Nemučí – ale taky neslyší

Přes dvacet let žijeme v pocitu, že náš stát je demokratickou zemí. Máme dojem, že žijeme v demokracii, a mnozí z nás se domnívají, že země na západ od nás jsou také standardní demokracie. Ba dokonce jsou tací, co mají pocit, že náš politický systém je natolik spravedlivý a skvělý, že je třeba ho rozšířit do celého světa, jako standard pro politické uspořádání všech zemí planety.

Samozřejmě mnozí – včetně lidí jako citovaný senátor Dienstbier – dobře vědí, že to vše je jen hra na demokracii, a proto se skutečné demokracie sakra bojí. V demokracii by mnoho z nich muselo z politiky zmizet, anebo radikálně změnit své chování k lidem.

Ano, lidská práva jsou u nás respektovaná – do té míry, dokud nekolidují s vládnoucí mocí. Náš režim protivládní aktivisty nezatýká, nemučí, nepopravuje. On je prostě ignoruje a nazývá to svoboda slova. Tedy – plkej, co chceš, a my si zase budeme dělat, co chceme.

Alexandr Mitrofanov v komentáři pro rozhlas uvedl, že současný režim posílá mladé do vnitřní emigrace:

lidé se přestávají veřejnému životu věnovat a uzavírají se do sebe. Což je pro režim výhodné – lidé elitám do vládnutí nemluví.

Právnička Klára Samková to kdysi v jednom rozhovoru srovnala s předchozím normalizačním režimem.

Za socialismu se většina lidí svého práva dovolala – ne, že ne –, normální člověk neměl problémy. Soudci soudili podle zákona a strana (KSČ) se jim do toho nepletla. Pouze v několika procentech případů – kdy šlo o mocenskopolitické zájmy – tam strana soudy manipulovala.

Ta samá situace je ale i dnes. Ve velké části případů soudí soudy nestranně – byť ne vždy kvalifikovaně. Ale v několika procentech případů, kdy jde o korupci a politiku, jsou soudy někdy opět poplatné vyšší moci. Nic se nezměnilo.

Co dodat? Kulisy se změnily, ale divadlo je to pořád stejné.

Svobody máme tolik, kolik si jí dovedeme vydobýt. A my za ni bojovat přestali.

Malá úvaha o politických systémech

Naše generace se ve škole naučila rozlišovat otrokářskou společnost, monarchii, kapitalismus a socialismus – dělení se tu odvíjelo od vlastnictví výrobních prostředků. Z pohledu socialistického člověka stál nejvýše socialismus, protože tam výrobní prostředky vlastnil všechen lid – tento systém byl proto nejdemokratičtější a nejlepší.

Papír snese všechno, a tak dnes víme, že lid papírově sice vlastnil všechno, ale ve skutečnosti neměl téměř nic. A že s demokracií byl náš socialismus také na štíru. Byť měla také určité demokratické rysy. Papírově. Jako dnes.

Parlament demokracii nedělá

Z hlediska moci můžeme mít monarchii, kde vládne jeden člověk, pak např. oligarchii – tam vládne malá skupina bohatých a mocných, teokracii – vládnu náboženští hodnostáři či vůdcové. Všechny tyto systémy mohou být autoritářské, diktátorské, nebo mohou být také demokraciemi, kde vládne lid.

To, co dělá demokracii demokracií, je to, že poslední slovo v určování pravidel, zákonů a v držení moci má v rukou občan. Jak také doložíme v následujících kapitolách, pokud vládne elita – třeba v parlamentu, tak je to parlamentní oligarchie, nikoli demokracie. Dokonce může nastat parlamentní diktatura, jak ji známe z revolučních parlamentů (např. po Francouzské revoluci), a věřte, že tyto diktatury si ve zločinnosti nijak nezadávají s diktaturami monarchů či samozvaných uzurpátorů.

Zapamatujme si, že parlament demokracii nedělá. Tu vytváří vždy jen plnoprávní občané.

Pokud tedy budeme mluvit o demokraciích, pak skutečnou demokracií je například Lichtenštejnsko, byť je to současně monarchie. Ovšem vláda i monarcha tu vládnu pod kontrolou svých občanů, jsou kdykoli odvolatelní a občané mají poslední slovo i v tvorbě zákonů.

Naopak Česká republika je typická parlamentní oligarchie, kde vládne úzká elita občany nekontrolovatelná a neodvolatelná. Náhražka demokracie pro občana tady začíná i končí vhozením lístku do urny.

Jak z toho ven?

Nedemokracie, hlavně ta parlamentní stranická, je velmi neekonomická – jak doložíme v dalších kapitolách. Ekonom Pavel Kohout se ve své knize Úsvit zamyslel nad tím, jak vyřešit příšerné plýtvání a rozkrádání veřejných peněz. Kupodivu, tak jako tisíce jiných odborníků po celé planetě, došel k jedinému – k přímé demokracii:

„Něco nelze ovlivnit: světové ceny ropy, finanční krizi eurozóny a tak dále.“ Něco však ano. Politika, zdroj tolika frustrací a ekonomického plýtvání, je čistě domácí věcí.

Každý národ má vládu, jakou si zaslouží, tvrdil znechuceně Joseph de Maistre, když byl nucen opustit zemi po Velké francouzské revoluci. Platí to i naopak, národ sleduje své vůdce a napodobuje jejich slabosti a neřesti. Niccolò Machiavelli zdůrazňuje tento aspekt vládnutí ve svém díle dokonce několikrát.

Národ je demoralizován, protože politici jsou zkažení, a naopak. Jak prolomit ten začarovaný kruh?

Čekat, že politici se zlepší sami od sebe, je naivní. Před minulými volbami se vyskytovaly „moudré“ názory: raději budu volit starého známého zloděje, vím, co od něho čekat. Volič snad čekal, že známý šíbr a jemu podobní začnou sekát dobrotu; jaké pak bylo překvapení, když se tak nestalo!

Jak potrápít celý národ

Vyměnit politiky, podle Pavla Kohouta, prostě nestačí. Bezvýchodnost je zabetonována v ústavě. Naše ústava je defektní v samotné své konstrukci. Psal ji tým průměrných právníků, kteří zhusta měli problémy formulovat srozumitelnou větu a nechápali základní pravidla výrokové logiky. Vezměme si jako příklad nešťastnou formulaci: „Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči.“ Svatá prostoto: jakmile je něco dostupné na základě pojištění, nemůže to být bezplatné.

Autoři ústavy mohli vědět, že první republika měla během dvaceti let sedmáct vlád. Proč? Protože měla vadný volební systém převzatý ze starého Rakouska, které během let 1868–1918 vystřídal 29 vlád s průměrnou životností 20 měsíců.

Obyčejný hlupák se spálí o horkou plotnu dvakrát, ale autoři české ústavy museli potrápít celý národ stejnou chybou dokonce potřetí v průběhu moderní historie této země. Poměrný volební systém s kandidátními listinami česko-československo-rakouského typu vede k nepatrně menšinovým vládám nebo k nestabilním vícečetným koalicím. Nynější vleklá politická krize je důsledkem defektní ústavy z roku 1992; mnoho ekonomických problémů rovněž.

Strany jsou firmy, které obchodují s mocí

Nestačí jen vyměnit politiky. Nejen ekonom Kohout dospěl k názoru, že je třeba napsat novou ústavu. Změnit systém. Zrušit kandidátní listiny. Zrušit poměrné hlasování, zavést přímý jednokolový systém v Poslanecké sněmovně a zrovnoprávnit Senát – tak by například mohl vypadat skutečně stabilní systém. Jsou možné i jiné varianty. Třeba zrušit Poslaneckou sněmovnu a nechat jen Senát, kam se volí přímo. Zrušení kandidátních listin je však nutné v každém případě. Poslanecká sněmovna by mohla mít jednokolový většinový systém.

V každém případě politické strany musejí ztratit nynější moc. Politické strany dále musejí podléhat podobné finanční kontrole jako akciové společnosti obchodované na burze. Když ČEZ musí čtyřikrát ročně předkládat veřejnosti své účetní výkazy kontrolované renomovanou auditorskou firmou, proč nelze totéž požadovat od ČSSD, ODS, KSČM, TOP 09 nebo

od jakékoli jiné firmy obchodující s mocí? Konec iluzí: strany nejsou nic než firmy, které obchodují s mocí. Moc a peníze jsou jediné hodnoty, které jim ještě zbyly.

Konec volby „menšího zla“

Nová ústava by mohla i jednou provždy vyřešit problém veřejných financí. Stačilo by vložit do ústavy výdajový limit na veřejné finance ve výši 37 procent hrubého domácího produktu. Návrh státního rozpočtu s vyššími výdaji v době míru by byl neplatný. Oněch 37 procent již musí stačit na provoz slušně fungujícího sociálního státu a ještě nejde o fatální zatížení, které by zničilo perspektivy hospodářského růstu.

Výdajový limit by nahradil všechny ty fiskální kompakty, dluhové brzdy a podobné systémově defektní nesmysly, které jsou v poslední době populární v Evropě i u nás. Problémem Evropy i Česka jsou přehnané veřejné výdaje, nikoli nedostatečné příjmy. Neústavnost nadbytečných výdajů je jediné zásadní řešení. Nelze se spoléhat, že naši politiku a veřejné finance dá do pořádku někdo zvenčí. Nikdo takový není. Musejí to být občané, kdo přetne začarovaný kruh. Nelze očekávat očistu shora. Občané si musí uvědomit „ne, toto nechceme“. Opustit staré myšlenkové schéma „volím menší zlo, protože se bojím“. Zlo je prostě zlo a nelze je volit.

Nyní je třeba vyžadovat největší změnu od roku 1993. Jinak se budeme brodit blátem navěky. (Pavel Kohout, Úsvit)

Zabetonované pozice pro vyvolené

Zemi vládne několik málo vyvolených, kteří se v rámci voleb střídají. Ale parametry voleb, financování, ale i veřejnoprávní propagace politických stran jsou ovšem nastaveny tak, aby si velké parlamentní strany udržely materiální, mediální i exekutivní (mocenskou a vládní) převahu.

Můžete založit stranu vlastní – ale nikdo vás nepozve do České televize, nikdo vám nedá ani korunu a nemáte šanci prosadit jediný bod svého programu. Parlamentní strany dostávají ročně stamiliony z veřejných, tedy i vašich peněz a v čase voleb mají samozřejmý a téměř monopolní přístup do

veřejnoprávních a většinou i soukromých médií. A nejde jen o vstup do médií, ale samozřejmě také o korektnost. Před mediální štvanicí, pomluvami, lhaním a překrucováním skutečnosti vás neuchrání nikdo. I to je typický znak pseudodemokracie – není tu velká šance dovolat se spravedlnosti a v případě mediálních pomluv a dehonestací v praxi neexistuje téměř vůbec jakákoli obrana. Pokud miliardář a předseda stany ANO Andrej Babiš nakupuje média, tak mu věřím, že zřejmě ne proto, aby jejich prostřednictvím manipuloval masy. Stačí mu, že o něm nebudou lhát. Tohle skromné přání máme my všichni, kdo se účastníme veřejného života. Bohužel stávající justice není ochotná bránit právo a spravedlnost například proti médiím.

Každá strana nakonec degeneruje

V čase revolučních změn byly plné nadšených idealistů i strany, které dnes ovládají kmotři a pragmatičtí dinosauři, byť k idealistům se vždy přidávali také staří pragmatičtí, kteří věřili zisky a moc.

Ta druhá skupina postupně v každé straně převážila a dnes své vlastní strany dusí a vyčerpává. Zabetonovala se obměna lídrů a strany nemají lidem co nabídnout – jejich skutečným programem se stalo udržení moci pro několik desítek vyvolených a udržení kolotoče peněz, který proudí ze státní kasy k lidem napojeným na stranické vedení. Od těchto podnikatelů, které jsme si uvykli nazývat kmotry, pak zase přichází malá domů do stran, které potřebují peníze na udržení moci. Je to systém, který je uzavřený a který je jako pijavice přisátý na správu naší země. Nejen skrze politiky, ale také skrze politické vysloužilce a spřízněné lidi, kteří ovládají vysoké úřady, státní podniky, justici, kontrolní orgány, včetně orgánů mediálních.

To, co se stalo, není nic nečekaného. Tohle se dělo a děje v každé zemi s tzv. parlamentní demokracií. Politologové tento jev dávno popsali a opakovaně ho kritizují.

Německý sociolog Robert Michels toto zabetonování moci pojmenoval jako „Železný zákon oligarchie“ už téměř před více než 80 lety. Michels ve své tezi, kterou dodnes potvrzuje praxe po celé planetě, dokládá, že oligarchické struktury nakonec dominují jakékoli politické organizaci, nezávisle na její politické orientaci.

Demokracii v těchto stranách postupem doby znemožňují tři tendence spočívající v podstatě lidské přirozenosti, politického boje a organizace.

Vedení velkých komplexních organizací se vždy dříve či později zvrtné k oligarchii, když se začne více zajímat o uchování si nabyté moci než o původní cíle skupiny. Každá organizace se dělí na vedoucí menšinu a vedenou většinu, přičemž o všech důležitých otázkách rozhoduje menšina.

„...Byrokratické odosobnění a odebrání moci jednotlivce nad ním samým způsobuje, že lidé poslouchají moc až příliš, spíše rituálně než vědomě. Rezignují na své postavení, protože vědí, že stejně nic nezmůžou.“ (Wikipedia: Robert Michels)

Má-li naše demokracie své nedostatky, musíme překonávat ty nedostatky, ale ne překonávat demokracii.

Tomáš Garrigue Masaryk

Co to znamená v praxi?

V každé straně či velké organizaci nutně dochází ke vzniku nadvlády několika nejbohatších či nejvlivnějších osob jako mocenské struktury. Takto

vedené strany mají samozřejmě jediný cíl – a ty určují zájmy skupiny ovládající danou stranu.

Chtít po takové straně, aby pak upřímně a skutečně pracovala jen pro nevyvolenou stranickou většinu, neřkuli pro veřejnost, je naprosto marné.

Pochopitelně strany se vždy musejí tvářit, že pracují pro straníky a pro veřejné blaho, ale s tím, jak stranu prorůstá kmotrovská chobotnice, je to stále těžší.

Příklad?

Kalouskovu TOP 09 drží nad vodou Starostové a nezávislí – ti všichni včetně několika slušných členů topky jsou zásadně proti hazardu. Ministr financí je ovšem ovládán jinými silami – a to už z časů KDU-ČSL – a paradoxně hájí hazard jak proti veřejnosti, tak proti vlastní straně. Strana i vláda tím trpí, ale síly, které ovládají dnes už exministra financí, mají daleko větší sílu než prostí členové strany.

2) DEMOKRACIE CHYBÍ OBČANŮM I V ZAHRANIČÍ

Samozřejmě to, že politici rozhodují bez ohledu na občany, je dnes standard v celé Evropě a v USA. Duchovní otec hospodářských reforem za vlády Ronalda Reagana, Paul Craig Roberts, v rozhovoru na dotaz, proč má americká vláda i v čase krize tak obrovské výdaje (hlavně za válčení), naplno řekl:

„Je to proto, že Spojené státy jsou řízeny oligarchií. Tady žádná demokracie neexistuje. Je to všechno faleš, přetvářka, show. Amerika je ve skutečnosti řízena Wall Streetem, vojensko-bezpečnostním komplexem, ropnými společnostmi, zemědělskou lobby a v menší míře pojišťovny a farmaceutickými firmami. A samozřejmě Americko-izraelským výborem pro veřejné záležitosti. To je velká, mocná lobby, která zajišťuje, že Spojené státy budou vždy chránit Izrael.

(...) Kdokoli se chce ucházet o vysoký politický úřad – třeba o post kongresmana nebo právě prezidenta –, musí sehnat obrovskou sumu peněz na volební kampaň. Rozhodující fondy na politické kampaně mají v rukou silné zájmové skupiny, ona oligarchie, o níž jsem hovořil. Dostatečné peníze tak lze získat jen tak, že budete těmto zájmům sloužit. Kdo se vzpříčí a prohlásí např., že si nepřeje další válčení na Blízkém východě, jde od válu. Zákony tady píše oligarchie. A to, že je schvaluje Kongres a podepisuje prezident, to je jenom divadlo.“(rozhovor Lukáš Kovanda, Big Canoe, USA)

Vládou arogantní elity

V Belgii analyzoval stav profesor De Wachter: „V Belgii se rozvoj formálních demokratických institucí zastavil. Novější postupy, které by umožnily občanům mít trvalý vliv na rozhodování, jsou buď zamítnuty, nebo přinejlepším vedou ke kolapsu snahy vykonat takové rozhodnutí. Občané nebo voliči jsou slabými partnery v celkové a husté společenské síti politických rozhodnutí ve své zemi. Nemají prostředky na přístup k nejvyšším vrstvám mocenské hierarchie a rozhodování. O všem se podle nich rozhoduje extrémně elitářským způsobem. Pro lidi, kteří jsou otevření myšlenkám demokratické legitimacy, toto hodnocení znamená znechucení a rezignaci.“

V roce 2002 holandský novinář Gerard van Westerlo zveřejnil rozhovor s profesorem Daudtem. Daudt je pokládán za nestora holandské politické

vědy; celá poválečná generace politologů byla jím školená. Profesor Daudt, doslova přeloženo, „vytřel podlahu“ s tvrzením, že Nizozemsko je demokracií. „Přirozeně“, řekl profesor, „základní práva jsou respektována, ale nepoužívejme cizí slova k zakrytí toho, co není pravda: že jsme demokracie se zástupci lidí. (...) Naše demokracie je nesmysl.“ Protože van Westerloo chtěl vědět, co si myslí o názorech Daudta jeho kolegové, navštívil tucty holandských odborníků na správu společnosti a politických vědců. Daudtův názor mu všude potvrdili. V Tilburgu profesor Frissen prohlásil: „V Nizozemsku jsme ovládaní arogantní elitou, což nemá nic společného s demokracií ve významu slova přímá demokracie.“ (Jos Verhulst & Arjen Nijeboer, Přímá demokracie)

3) PROČ NEJSME DEMOKRACIE?

Také český profesor Jiří Příbáň vyslovil kritiku českých politických stran, které se ani za dvacet let nedokázaly naučit vyjadřovat obecný společenský zájem a vedou mezi sebou parlamentní období třídního boje soukromých zájmů.

Proč zmínění profesori nepovažují současnou parlamentní demokracii západního typu za demokracii? Inu proto, že jí dávno přestala být. V Evropě máme tzv. zastupitelskou demokracii, v níž lid předává moc svým volebným zástupcům. Abychom to mohli nazvat demokracií, museli by zastupitelé respektovat názory občanů, kteří je do Parlamentu vyslali. Velká většina zastupitelů tak samozřejmě nečiní a činit ani nehodlá. Naopak ti, kdo „slepě a nekonstruktivně“ trvají na plnění volebních programů, ze stran odcházejí – nebo jsou korumpováni.

Příklad z poslední doby: šest poslanců ODS se na podzim roku 2012 postavilo proti porušení programu ODS nezvyšovat daně a odmítli hlasovat proti dalšímu zvýšení DPH. Jak to vyřešila vláda? Korupcí – čtyři z tzv. rebelů dostali lukrativní posty ve státních firmách. Naopak poslanec ODS Radim Fiala se nenechal koupit, ale musel z ODS odejít.

Postdemokracie (angl. post-democracy) je neologický termín popisující státní zřízení vedené demokratickými pravidly a principy, jejichž aplikace je nicméně postupně omezována. O zavedení pojmu postdemokracie se zasloužili hlavně:

- britský politolog Colin Crouch
- anglický konzervativní žurnalista Peter Osborne

Crouch popsal postdemokracii jako postupné nahrazování právního státu a parlamentní demokracie strukturou lobbujících mocenských skupin, jejichž cílem je smlouváním prosadit taková pravidla hry, která jsou výhodná pro nejmocnější ekonomická uskupení.

Postdemokracie není úplným popřením demokracie, některé součásti „starého“ demokratického režimu přežívají – volby, politické strany, odbory.
(Wikipedie.cz)

Ponaučení?

V momentě, kdy zastupitelé přestávají být loajální ke stranickým šéfům a naopak chtějí být věrní občanům a svým voličům, jsou odsunuti na vedlejší kolej a zbaveni vlivu.

To není demokracie. To je něco přímo antidemokratického! Jak už napsal kdosi před námi, „veškeré aspekty nasvědčují tomu, že Česká republika, repektive její představitelé, dokonali přerod demokracie v oligarchii.“ To je forma vlády, ve které má veškerou moc jen hrstka vyvolených. Oligarchie, nekontrovaná občany, je pravým opakem demokracie, v níž má veškerou moc ve státním celku démos, rozumějme lid.

Ono to není nic nového – jen s plynoucím časem padají poslední fíkové listy a my vidíme, že demokracie není nahá, ale ... že je jen fikce. Ony mocenské skupiny, které tahají za nitky, tu samozřejmě byly vždy – jen po dlouhá léta jsme to nechtěli vnímat.

Faktem je, že už samo přerozdělování státního majetku vytvořilo obrovský tlak na politiky ze strany ekonomických lobby a nutně vedlo k jejich propojení. Šlo o miliardy – a tomu se vážně nedalo odolat.

Český filozof Bělohradský si povšiml ještě jedné věci. Mafiánské skupiny – bezohlední gangsteři se po nabytí majetku ve většině zemí civilizovali a stali se z nich aristokraté pozdější společenské elity. Z potomků kořistnických rockefellerů, tzv. gründerů (německy zakladatel), jsou v USA dnes distingovaní prospěšní mecenáši a vlastenci své země. Loajální elita země. Ne tak v ČR.

V bezprecedentní situaci české privatizace se vynořila nová oligarchie, privatizátoři, zbohatlíci. Důsledkem každé změny je, že se formuje oligarchie, která umí využít možností chvíle a nahradí oligarchii předcházející. Pokud je ale její politický vývoj úspěšný, oligarchie se stává elitou. To znamená, že její zájmy a modely chování se stávají zájmy a modely chování celé společnosti. Oligarchie se stává elitou, když většina společnosti uznává její právo na vedoucí roli, a to díky jejím způsobům a hodnotám. (Václav Bělohradský: „Protesty a demokracie“, Právo)

Česká oligarchie – zákulisní kmotři, zbohatlíci, mafiáni – se ovšem elitou nestala. Ve velké většině s námi nesdílí společné hodnoty, ani je nevytváří, ale stále na nás parazitují.

Hra na demokracii končí

Samozřejmě že na veřejnost má tahle bezútěšná situace destruktivní vliv. Lidé nevěří demokracii, nevěří politikům, ztrácejí zájem o věci veřejné, protože „sami přece stejně nic nezmění“. Jiní se zase radikalizují a ve vzduchu prorokují šibenice.

„Tam, kde se demokracie redukovala na komedii voleb, jejichž výsledky se navíc mohou vládcem nad počítači jakkoli zfalšovat, se přestane volit. K čemu se obtěžovat a jít do volebních místností? Ty zbývají jen pro penzisty a pro ty nemocné stihomamem. Občan ztratí zájem o „lidovládu“ na všech stupních! Hra na demokracii končí.

Stranická demokracie je totiž výmyslem finanční oligarchie. Otevřeně tuto myšlenku první vyslovil bankéř Ortega y Gasset a je více než dvě stě let využívána k rozleptávání společnosti. Finanční oligarchie má své „koně“ dosazené do špiček všech stran, a tedy ať ta či ona strana prohraje, oni jsou vždy navrchu a oni vyhrávají!“ (Bohumil Koblíha Svědomí/Conscience 4/2004)

V úvodu jsme psali, že máme svobodu protestovat – ale taková svoboda je k ničemu, když protesty nemají na nic vliv.

Demokracie je systém, ve kterém jsou protesty produktivní, ne destruktivní. A produktivita těch protestů spočívá v tom, že si vynucují změnu, která nám dává šanci vyhnout se katastrofě, do níž nás žene způsob vládnutí některých, demokraticky zvolených, vlád. (Václav Bělohradský: „Protesty a demokracie“, Právo)

Volby a parlament – to ještě není demokracie

Parlamentní volby má spousta státních režimů, které jen těžko můžeme označit za demokratické. V nich jsou volby jen prostředkem k uchopení absolutní moci a zacházení s mocí jako s kořistí na právě dobytém území. Parlamentní procedury se tak stávají jen prostředkem k faktické parlamentní diktatuře (Michael Kroh).

Když v poslední politické krizi volal exministr Kalousek po tom, aby se poslanci v parlamentu „zabarikádováli“ a odmítli nové volby, vyjádřil přesně pojetí, jak elity chápou demokracii. Demokracie je podle nich, když moc ve

státě drží strany – přesněji řečeno šéfové politických stran. Dělit se o moc s prezidentem a občany strany až hystericky odmítají. A teď si řekněme – je odmítání dělby moci s občany a prezidentem demokratické? Tím spíš, když si to většina občanů přeje?

Hans Herbert von Arnim, profesor veřejného práva a ústavní teorie na univerzitě ve Špýru v Německu napsal v knize „Das System“ (Systém; podtitul „Intriky moci“, 2001): „Pokud zastupitelská demokracie znamená vládu lidu a pro lid (Abraham Lincoln), je jasné, že ve skutečnosti není všechno v pořádku se základními principy toho, co se pokládá za nejliberálnější demokratický sociální systém, který kdy existoval v Německu. Stát a politika jsou ve stavu, že pouze profesionální optimista nebo pokrytec může tvrdit, že je to výsledek vůle lidu.“

Každý Němec má svobodu dodržovat zákony, ke kterým nedal nikdy souhlas; může obdivovat nádheru ústavy, jíž nikdy nedal legitimitu; má svobodu vážit si politiků, které občan nevolil a poskytnout jim štědrě peníze ze svých daní na účely, které s ním nikdy nikdo nekonzultoval.

Politické strany, které přijímají rozhodnutí, se v tomto systému staly, podle von Arnima, monolitickými institucemi. Politické ztotožnění a uspokojování

potřeb, které by v demokracii mělo být procesem zdola nahoru – od lidí do parlamentu – je kompletně v hrsti stranických vůdců. Von Arnim také kritizuje systém financování stran, ve kterém politici mohou osobně určit, kolik příjmů z daní jejich strany mohou dostat, přičemž poukazuje na fakt, že strana je soukromé sdružení, principiálně stejné, jako jsou sdružení jiná, která ovšem nemají šanci žít takto blahobytně z veřejných peněz. Proto není překvapující, že politici ignorují stále rostoucí poptávku po reformě politického systému, protože by to oslabilo jejich vlastní, velmi pohodlnou pozici moci.

Oligarchizace je nedemokratická

Demokracie, to je systém, v němž pravidla a zákony určují všichni občané nebo jejich většina. To demokracii odlišuje od oligarchie, kde vládne a pravidla určuje mocenská elita – a je jedno, zda to je vrstva aristokratů nebo elita kněží, elita poslanců nebo elita jiná.

Podle prezidenta Beneše je nutné hodnotit každý politický systém v dějinách lidstva podle toho, jak spravedlivě řeší problémy mezi jednotlivcem jako občanem a státem jako formou, ve které každá lidská společnost musí žít; zda měl jedinec dostatek individuální svobody k svobodnému rozvoji a důstojnému životu, a z druhé strany, zda měl stát dostatečnou moc a vliv, aby udržel proti egoismu jednotlivců spravedlivou a spořádanou společnost. Stupeň svobody nesmí dovolit, aby výsledkem byl rozvrat státu a anarchie, ale naopak nesmí být svoboda omezena tak, že by nastala tyranie jedné skupiny.

Zákony v naší zemi diktují poslanci, kteří sice formálně jako by zastupují občany – v praxi tomu tak ale přece není. Většina poslanců se nijak svým voličům nezodpovídá, a dokonce schvaluje zákony a vlády, které jsou proti vůli většiny občanů. A jak na jiném místě dovozuje sociolog Petr Hampl (viz str. 85), nezastupuje ani zájmy většinových skupin obyvatel. Běžní lidé prostě nemají v parlamentu zastoupení, protože ten je plný intelektuálů, elitářů a profesionálních politiků. Čest výjimkám. V každém případě většina tu nemá většinu. Pekaře, automechaniky nebo zemědělce abyste v parlamentu hledali v poledne s rozsvícenou lucernou. Máme tam mnoho právníků učitelů nebo lékařů, ale jak oni mohou znát problémy prostých lidí, když jimi nikdy nežili?

Kdysi princip naší západní demokracie vtipně komentoval politolog a spisovatel Jan Berwid-Buquoy: „Volby nic nezmění, jinak by byly již dávno zakázané.“

Už Beneš za první republiky konstatoval, že politické stranictví je jevem antidemokratickým. Na druhou stranu si byl vědomý, že pro občanskou svobodu a demokracii jsou strany nezbytné.

Jako jeden z hlavních problémů v demokracii a neduh politických stran spatřuje Beneš oligarchizaci stran. Pod tímto pojmem si představuje tvoření vedoucího aparátu strany (velmi omezeného počtu jedinců), který rozhoduje v denním životě strany. Čím jsou politické poměry komplikovanější, tím existuje vyšší potřeba stabilnější vnitřní organizace.

„Tytéž příčiny, jež ve stranách dávají omezenému počtu jedinců vedení plně do rukou, způsobují ve většině parlamentů obdobný proces; velká část poslanců často neví, co se zde děje, nebo co se dítí má. Celou jeho činnost vedou různé komitety, různé koaliční výbory, někdy i anonymně pracující orgány, složené z vůdců a podvůdců stran, kteří pak jen s obtížemi ovládají své kluby a těžce si vynucují disciplínu svých straníků v parlamentu i mimo něj. Všechno se to dá shrnout do jedné kategorie otázek: do problému oligarchie demokratických stran a problému vůdců v demokracii vůbec.“

V dohadování stran, ve vytváření kompromisů, vzájemném podílení se na moci, dělení se o výhody vládnutí, vzájemném odpouštění vin a chyb – v tom všem lze vysledovat úpadek demokratického rozhodování. Běžné je rozdělení sfér vlivu, které se staly nekontrolovatelnými a pro další osoby neproniknutelné.

Parlamentní aristokracie

Většina poslanců není závislá na občanech – ti své poslance nijak nemohou volat k odpovědnosti. Jedinou pákou na zastupitele jsou strany – tj. stranické oligarchie, které rozhodují o kandidátkách a také o penězích na volební kampaně. Strany také diktují, jak mají poslanci hlasovat – co schvalovat a co ne. Občané, voliči naopak nemají jedinou páku, jak donutit své poslance, aby reprezentovali a prosazovali jejich názor. A oni ho také nijak nerespektují. Málokdo má ovšem odvahu to voličům říct nahlas do očí jako bývalý

ministr spravedlnosti Spolkové republiky Německo Thomas Dehler. Ten prohlásil: „Podle mne je nepochopením podstaty demokracie věřit, že parlament je vykonavatelem vůle lidí. Myslím si, že podstatou zastupitelské demokracie je něco úplně jiného: je to vskutku parlamentní aristokracie. Členové parlamentu mají povinnost a příležitost konat s lepším přehledem, lepším poznáním než má jednotlivý občan.“

Je fajn být upřímný, ale... slyšeli jste někdy nějakého politika, jak před volbami říká voličům – občané, zvolte mě a já nebudu brát v potaz vaše názory, nebudu prosazovat vaši vůli, ale jen názor svůj a své strany? Chci se stát parlamentním aristokratem, který má větší přehled a je moudřejší než vy?

To by asi neprošlo. Parlamentní aristokracie? Tohle ve skutečné demokracii není možné. V té má každý hlas stejnou váhu – stejnou šanci prosadit svůj názor.

Parlament je důležitý – stovky zákonů reálně nelze a není ani třeba schvalovat v občanských referendech. Platí i to, že v parlamentu najdeme bezesporu více vzdělaných a nadprůměrně inteligentních lidí než v běžné populaci.

To ovšem nijak nezduvodňuje, proč by měl mít parlament mocenský monopol. Naopak, vládne z vůle lidu a jemu se musí zodpovídat a lid, který je zdrojem a nositelem skutečné státní moci, musí mít možnost v případě potřeby parlament kdykoli přehlasovat. A to v jakékoli otázce, pokud neodporuje základním lidským právům, tedy včetně daní. V této souvislosti by se také soudci měli pravidelně zodpovídat občanům ze své práce: dnes jsou doživotně neodvolatelní a je to vidět na kvalitě jejich práce. V USA jsou soudci voleni občany na určité období – nebo by mohl být zaveden mechanismus, kdy by soudci museli třeba jednou za pět let veřejně obhájit svůj mandát. Cíl je jasný – zvýšit přímou odpovědnost všech odpovědných a občanskou kontrolu nad jejich prací.

Dějiny učí, že demokracie bez hodnot se snadno promění ve zjevnou nebo kamuflovanou totalitu.

Jan Pavel II.

4) DEMOKRACIE – TO JE VLÁDA SPRAVEDLNOSTI

Michail Gorbačov kdysi napsal, že demokracie je také zákonnost, přísné dodržování zákonů. Mocenskými orgány a organizacemi, i všemi občany.

Země, v níž zákon neplatí

Jak jsme na tom u nás? Nejčerstvější zkušenost s prezidentskou volbou ukazuje, že porušování zákona není překážkou, abyste se stali prezidentem. Že je možné dokonce porušovat ústavu a ústavní práva kandidátů i voličů. Stovky, ale spíše tisíce justičních přehmatů dokládají, že justice si s ústavními právy občanů neláme absolutně hlavu. Zatímco v Německu je u soudu zproštěno viny zhruba 30 procent obviněných, v ČR to jsou řádově mizivá procenta. V čem je rozdíl? Německé soudy ctí ústavně zaručenou presumpci nevinu. České naopak odsoudí téměř každého, kdo nedokáže nevinu. Existují ovšem i případy, kdy obviněný prokázal nevinu a byl stejně odsouzený, protože soud důkazy ve prospěch obviněného nepřijal.

Zákonodárci a soudci nerespektují ústavu

Zákony jsou u nás zcela běžně protiústavní – a popravdě řečeno i zločinné. Český exekuční řád umožnil exekutorům vstup do domovů občanů, a to dokonce nejen dlužníků, ale do všech obydlí, o kterých si exekutor usmyslí, že by mohla být obydlími dlužníka nebo by v nich mohl být jeho majetek, a také umožnil zabavovat tam libovolně cizí majetek.

Ústava zcela jasně říká, že obydlí občana je naprosto nedotknutelné a domovní svobodu smí stát porušit jen v případě trestního řízení.

Zákon o exekutorech umožňuje zabavovat majetek třetím osobám – a pokud ony majetek chtějí zpět, musejí podávat vylučovací žalobu; i to je protiústavní – každý člověk má v ČR zaručenou nedotknutelnost majetku (případně stát musí v nevyhnutelných případech poskytnout přiměřenou náhradu).

Není přece normální, aby vám někdo zabavil majetek a pak vám řekl: Pokud chceš obraz po babičce zpět, dolož, že je tvůj! Krom jiného musí platit presumpce nevin, tj. důkazní břemeno musí nést stát, případně exekutor. Není možné, aby kdokoli sebral cizí majetek a pak čekal, zda okradený doloží či nedoloží, že je jeho, a to, co nebude doloženo, aby si exekutor – tedy v principu soukromý podnikatel – ponechal.

To je přece do nebe volající zlodějna!

Další zcela protiústavní i proti zdravému rozumu je Zákon o prezidentské volbě – který, jak víme, v praxi ukládá povinnost kandidátům sesbírat 50 000 podpisů spolu s údaji o trvalém bydlišti a datu narození. Kandidáti ale samozřejmě nemají žádnou možnost ověřit věrohodnost jimi sbíraných údajů a samozřejmě Zákon o volbě prezidenta říká, že kandidát má mít 50 000 podpisů voličů – nikoli souhrn jejich formálních dat.

A když jsme u exekucí – stávající soudní praxe je protizákonná a proti přirozené lidské spravedlnosti. Naprosto běžně soudy ukládají povinnost hradit škody, které neexistují, tj. které údajný dlužník nikdy nespáchal. Příklad? Nezletilý hoch z dětského domova si zapomněl Opencard, tedy předplatné na městskou dopravu. Dopravní podnik mu uložil pokutu, ale o té se nikdo nedozvěděl, protože hoch měl trvalý pobyt u dědečka – sám ovšem bydlel v dětském domově.

„Dnes“ po klukovi vymáhá exekutor se soudním posvěcením 18 000 korun. Navzdory tomu, že chlapec měl prokazatelně předplacené jízdné, a tak nemohl jet na černo.

Připomeňme, že i kdyby na černo jel, je naprosto nehorázné připlatit k jízdnému za 24 Kč 18 000 korun. A co na to zákon? Občanský zákoník zcela jasně říká, že každý právní úkon, který je v rozporu s dobrými mravy, je neplatný od samého počátku.

Podle tohoto zákona a také podle zdravého rozumu a přirozené spravedlnosti jsou neplatné statisíce exekucí. V tomto státě ale není možné prosadit ani přirozenou spravedlnost ani stávající zákony.

Skeptici říkají – papír snese všechno. Ano, demokratické zákony ještě neznamenají, že jsme v demokracii. Teprve vymahatelnost a respektování práva na spravedlnost znamená skutečnou demokracii.

Demokracie je neustálý boj o spravedlnost. Politici, právníci a soudci se nám čas od času snaží namluvit, že máme nezávislé soudy, že jim do práce nemáme mluvit a že spravedlnost je nedosažitelná, že to je imaginární pojem. Že

soudy pouze mají hledat cestu zákona. To je absolutní nesmysl a nepochopení demokracie.

Demokracie není panováním, nýbrž prací k zabezpečení spravedlnosti. A spravedlnost je matematika humanity.

T. G. Masaryk

Nedemokratický systém je takový, kde občané mají strach z mocných. Demokratický systém je takový, kde vláda a mocní mají obavu a strach z občanů. My dnes žijeme v systému, kde vláda má z občanů jenom velkou srandu.

Jan Keller

Jedinou cestou k nápravě je zavést osobní a vymahatelnou odpovědnost odpovědných – a to nejen politiků, ale také vysokých úředníků, novinářů nebo zástupců justice. Tedy všech, kdo mohou dramaticky ovlivňovat naše osudy.

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.